



Uniwersytet
Pomorski
w Słupsku



Instytut
Biologii
Uniwersytetu Pomorskiego w Słupsku



UNIWERSYTET
PRZYRODNICZY
w Lublinie



Latvia University
of Life Sciences
and Technologies

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СВИНАРСТВА І АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА
ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ДОСЛІДНА СТАНЦІЯ ім. М.І.ВАВИЛОВА
INSTYTUT BIOLOGII, UNIWERSYTET POMORSKI W SŁUPSKU
UNIWERSYTET PRZYRODNICZY W LUBLINIE
SWEDISH UNIVERSITY OF AGRICULTURAL SCIENCES
LATVIA UNIVERSITY OF LIFE SCIENCES AND TECHNOLOGIES

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА НАУКА ВІД "УКРАЇНСЬКОГО РОТАМСТЕДУ" ДО СЬОГОДЕННЯ

(до 140-річчя від дня заснування Полтавського дослідного поля)

*збірник матеріалів
Міжнародної науково-практичної конференції*



Сільськогосподарська наука від «українського Ротамстеду» до сьогодні (до 140-річчя від дня заснування Полтавського дослідного поля) : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовт. 2024 р., м. Полтава, Україна) [Електронне видання] / НААН, Інститут свинарства і АПВ НААН, Полтав. держ. с.-г. досл. станція ім. М. І. Вавилова, Ін-т біології, Поморський ун-т у Слупську, Природничий ун-т у Любліні, Шведський ун-т с.-г. наук, Латвійський ун-т наук про життя та технологій. Полтава, 2024. 230 с. URL: <https://www.svinarstvo.com/index.php/ua/library/materiali-konferentsij/751-silskogospodarska-nauka-vid-ukrajinskogo-rotamstedu-do-sogodennya>

Матеріали конференції представлені у наступних тематичних розділах: історія сільськогосподарської науки та дослідної справи, інноваційні технології у землеробстві та рослинництві, сучасні виклики, інноваційні процеси у різних галузях с.-г. виробництва й ветеринарній медицині та інформаційне забезпечення інноваційного розвитку аграрної сфери.

Видання призначається для науковців, аспірантів, докторантів, викладачів, спеціалістів аграрної галузі.

Рекомендовано до публікації Вченою радою Інституту свинарства і агропромислового виробництва НААН (протокол № 11 від 29 жовтня 2024 р.). Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи – Інституту свинарства і АПВ НААН до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції – Серія ДК № 7987

Редакція залишає за собою право літературно редагувати тези без зміни їх змісту. Автор несе відповідальність за наданий матеріал, достовірність посилань, а також за генерування текстів за допомогою будь-яких моделей ШІ, зокрема CHATGPT, без вказівки на цей факт.

©Національна академія аграрних наук України, 2024

©Інститут свинарства і АПВ НААН, 2024

Agricultural Science from «ukrainian Rotamsted» until today (on the 140th anniversary of the Poltava Experimental Field) : Collection of materials of the International scientific and practical conference (October 31, 2024, Poltava, Ukraine) [Electronic edition] / NAAS, Institute of Pig Breeding and AIP NAAS, Poltava State Agricultural Research Station named after M. I. Vavilov, Instytut biologii, Uniwersytet Pomorski w Słupsku, Uniwersytet przyrodniczy w Lublinie, Swedish university of agricultural sciences, Latvia university of life sciences and technologies. Poltava, 2024. 230 с. Retrieved from <https://www.svinarstvo.com/index.php/ua/library/materiali-konferentsij/751-silskogospodarska-nauka-vid-ukrajinskogo-rotamstedu-do-sogodennya>

The conference proceedings are presented in the following thematic sections: history of agricultural science and research, innovative technologies in agriculture and crop production, current challenges, innovative processes in various sectors of agricultural production and veterinary medicine, and information support for innovative development of the agricultural sector.

The publication is intended for scientists, postgraduate students, doctoral students, teachers, and specialists in the agricultural sector.

It is recommended for the publication by the Scientific Council of the Institute of Pig Breeding and AIP NAAS (protocol № 11 dated October 31, 2024). Certificate of entry of the subject of publishing – Institute of Pig Production and APA NAAS in the state register of publishers, manufacturers and distributors of publishing products – Series ДК № 7987

©National Academy of Agrarian Science of Ukraine, 2024

©Institute of Pig Breeding and Agroindustrial Production, 2024

- Данилевич В. Ю.** НАУКОВИЙ ВНЕСОК ГЕНРІХА СОЛОМОНОВИЧА ЛИХОВИЩЕРА В ЦУКРОВУ ПРОМИСЛОВІСТЬ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ
Danylevych V. Y. SCIENTIFIC CONTRIBUTION OF HENRY SOLOMONOVICH LYKHOVITSER TO THE SUGAR INDUSTRY IN THE FIRST HALF OF THE TWENTIETH CENTURY 29
- Кабанець В. В., Бондаренко М. П., Бордун Р. М.** СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА СУМЩИНИ ЧЕРЕЗ КОЛЕКТИВНІ ДОСЛІДИ
Kabanets V. V., Bondarenko M. P., Bordun R. M. FORMATION OF A SYSTEM OF SCIENTIFIC SUPPORT FOR AGRICULTURE IN SUMY REGION THROUGH COLLECTIVE EXPERIMENTS 32
- Кигим С. Л., Самородов В. М.** ФУНДАТОРИ І ПЕРШІ ОЧІЛЬНИКИ ПОЛТАВСЬКОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ ІМЕНІ ВАСИЛЯ КРИЧЕВСЬКОГО ТА ПОЛТАВСЬКЕ ДОСЛІДНЕ ПОЛЕ: З ІСТОРІЇ СПІВПРАЦІ
Kyhym S. L., Samorodov V. M. FOUNDERS AND FIRST HEADS OF THE VASYL KRYCHEVSKYI POLTAVA LOCAL HISTORY MUSEUM AND THE POLTAVA EXPERIMENTAL FIELD: FROM THE HISTORY OF COOPERATION 36
- Круть М. В.** НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕНТОМОЛОГА О. В. ЗНАМЕНСЬКОГО НА ПОЛТАВСЬКІЙ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІЙ ДОСЛІДНІЙ СТАНЦІЇ
Krut M. V. SCIENTIFIC ACTIVITY OF ENTOMOLOGIST O.V. ZNAMENSKY AT THE POLTAVA AGRICULTURAL RESEARCH STATION 41
- Кунець В. В.** ДОСЛІДНИЦЬКІ ЗВИТЯГИ ПОЛТАВСЬКОГО ТОВАРИСТВА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ГАЛУЗЕВИХ ПОТРЕБ КРАЇНИ (друга половина ХІХ ст.)
Kunets V. V. RESEARCH ACHIEVEMENTS OF THE POLTAVA SOCIETY OF AGRICULTURE TO SOLVE THE INDUSTRY NEEDS OF THE COUNTRY IN THE SECOND HALF OF THE XIXth CENTURY 44
- Muzafarov N. M., Barsukov I. P., Ponurenko P. S., Sikalova O. V., Ozhereleva V. M.** VASYL OVSIPOVYCH KOZUBENKO'S LIFE PATH
Музафаров Н. М., Барсуков І. П., Понуренко Р. С., Сікалова О. В., Ожерельєва В. М. ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ВАСИЛЯ ОВСІЙОВИЧА КОЗУБЕНКА 51
- Нагорний С. А., Скляренко О. В., Косенко С. Ю., Копилова Т. П.** ПРОФЕСІЙНІ ШКОЛИ ДІБРІВСЬКОГО КІННОГО ЗАВОДУ
Nagornyi S. A., Skliarenko O. V., Kosenko S. Y., Kopylova T. P. PROFESSIONAL SCHOOLS OF THE DIBRIVKA STUD FARM 53
- Олепір Р. В.** ДІЯЛЬНІСТЬ ЛАБОРАТОРІЇ КОРМОВИРОБНИЦТВА – ЯК НЕВІДДІЛЬНОЇ ЧАСТИНИ ПОЛТАВСЬКОГО ДОСЛІДНОГО ПОЛЯ
Olepir R. V. ACTIVITIES OF THE FEED PRODUCTION LABORATORY AS AN INTEGRAL PART OF THE POLTAVA EXPERIMENTAL FIELD 59

**ФУНДАТОРИ І ПЕРШІ ОЧІЛЬНИКИ ПОЛТАВСЬКОГО
КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ ІМЕНІ ВАСИЛЯ КРИЧЕВСЬКОГО ТА
ПОЛТАВСЬКЕ ДОСЛІДНЕ ПОЛЕ: З ІСТОРІЇ СПІВПРАЦІ**

С. Л. Кигим,¹ В. М. Самородов,²

¹Полтавський краєзнавчий музей ім. Василя Кричевського
(м. Полтава, Україна)

²Полтавський державний аграрний університет (м. Полтава, Україна)

**FOUNDERS AND FIRST HEADS OF THE VASYL KRYCHEVSKYI
POLTAVA LOCAL HISTORY MUSEUM AND THE POLTAVA
EXPERIMENTAL FIELD: FROM THE HISTORY OF COOPERATION**

S. L. Kyhym,¹ V. M. Samorodov²

¹Poltava Local History Museum named after Vasyl Krychevskiy (Poltava, Ukraine)

²Poltava State Agrarian University (Poltava, Ukraine)

У жовтні 2024 р. минає 140 років із часу заснування Полтавського дослідного поля – найстарішої науково-дослідної сільськогосподарської установи України. Його організатором було Полтавське сільськогосподарське товариство. 25 жовтня 1884 р. Товариство затвердило Статут установи, а 28 жовтня того ж року було обрано першу його Раду. У Статуті зазначено, що Дослідне поле при Полтавському сільськогосподарському товаристві, створене для «проведення культурних дослідів, а також дослідження ґрунтів, насіння тощо» [1]. До діяльності Полтавського дослідного поля (від 1910 р. – дослідна станція, нині Полтавська державна сільськогосподарська дослідна станція імені М. І. Вавилова Інституту свинарства і агропромислового виробництва НААН України) безпосереднє відношення мають засновники й перші завідувачі Полтавського краєзнавчого музею [4].

Фундатор природничо-історичного музею Полтавського губернського земства вчений – природознавець, реформатор сільськогосподарської дослідної справи В. В. Докучаєв, одним з найважливіших практичних завдань цієї установи вважав «вирішення різного роду питань, що мають відношення до сільського господарства даної губернії» [2]. Не випадково, за визначну роль у становленні та розвитку аграрної науки в нашому краї, В. В. Докучаєва у 1892 р. було обрано почесним членом Полтавського сільськогосподарського товариства [1, 2]. Після закінчення роботи експедиції з природничо-історичного вивчення Полтавщини, В. В. Докучаєв підтримував тісні зв'язки з науковцями Дослідного поля, членами сільськогосподарського товариства [1]. Дослідне поле вчений відвідував декілька разів – у 1888, 1894 і 1900 роках. У перший приїзд керував відбором монолітів із трьох ґрунтових розрізів. Взятий тоді на Старому хуторі моноліт темно-сірих опідзолених ґрунтів до цього часу зберігається в музеї дослідної станції. У 1900 р. у приміщенні Полтавського губернського земства вчений прочитав земським працівникам, місцевій інтелігенції цикл лекцій з

грунтознавства, під його керівництвом для слухачів були проведені екскурсії на Дослідне поле та по Полтавському повіту для ознайомлення з типовими ґрунтами та методикою проведення їх хімічного і фізичного аналізу [2].

Біля витоків земського музею стояв і учень В. В. Докучаєва, всесвітньовідомий натураліст В. І. Вернадський, наукові розробки якого також пов'язані з Полтавською сільськогосподарською дослідною станцією. Вперше там він побував восени 1891 р., коли за дорученням В. В. Докучаєва проводив фізико-хімічний аналіз ґрунтів поля, а весною 1916 і 1918 рр. працював у бібліотеці Станції [3].

Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського пишається тим, що його зібрання містять унікальні фонди вищезгаданих природознавців – В. В. Докучаєва та В. І. Вернадського, які мають не тільки локальний полтавський, а й український та всесвітній виміри. Не менш цінними є фонди на честь перших трьох завідувачів музею, про яких далі піде мова [6].

Завідувачі музею активно співпрацювали з науковцями Дослідного поля, згодом сільськогосподарської дослідної станції. Ці відносини налагодив М. О. Олеховський – перший завідувач музею (1891–1909), геолог, кандидат природничих наук. Він залучав до музейної роботи співробітників Дослідного поля. Своєю чергою Михайло Олександрович брав участь у розробці практичних питань розвитку сільського господарства: складав проєкт і плани участі земства у справі закріплення летючих пісків, розробці заходів боротьби з процесами утворення ярів, сприяв розвитку шовківництва на Полтавщині, надавав консультації у зв'язку з переоцінкою земель 1893 р. [4]. Варто зазначити, що робота з визначення ґрунтів проводилась у маленькій хімічній лабораторії, якою користувалось і Дослідне поле. Як писав С. Ф. Третьяков «товариство сільського господарства знайшло узгодження з Полтавською губернською земською управою відносно користування цією лабораторією» [4]. Завдяки старанням М. О. Олеховського ця майже «саморобна» лабораторія перетворилась у наукову лабораторію Полтавського дослідного поля. Завідувач музею був ініціатором проведення у рамках загальноосвітніх курсів для вчителів народних училищ Полтавської губернії, так званих, «пояснювальних читань». З питань рослинництва на них виступав директор Дослідного поля С. Ф. Третьяков, з питань ґрунтознавства і сільського господарства – колишній директор Дослідного поля, на той час агроном сільськогосподарського відділення Полтавської губернської земської управи Ю. Ю. Соколовський. Своєю чергою М. О. Олеховський за дорученням директора Дослідного поля збирав «зразки найголовніших типів ґрунтів із різних місць губернії», особливо там, де проводилися дослідження – на полях сільськогосподарських шкіл. Цікавим аспектом діяльності музею було складання посібників (колекції зразків ґрунтів, корисних копалин, карти, таблиці тощо) для навчальних закладів, зокрема сільськогосподарських шкіл. Вперше зразкова природничо-історична колекція

для цих шкіл була представлена М. О. Олеховським на агрономічній нараді в Полтаві у 1903 р. [4].

Олеховський М. О. був активним членом Полтавського сільськогосподарського товариства, у 1892 р. обраний його дійсним членом, а у 1899 р. за бездоганну службу на посаді завідувача музею увійшов до складу правління Товариства. Про тісну співпрацю музейника із редакцією друкованого органу товариства – часописом «Хуторянин», свідчить зазначення на першій сторінці його прізвища серед «найближчих і постійних співробітників» [1, 4].

Другий завідувач музею М. Ф. Ніколаєв (1910–1915) – ентомолог, міколог, кандидат природничих наук, продовжував співпрацювати з Полтавським сільськогосподарським товариством та його дітищем – Дослідною станцією [4]. Разом вони брали участь у грандіозній на ті часи Південноросійській обласній сільськогосподарській, промисловій і кустарній виставці, яка відбувалась у Катеринославі більш ніж три місяці (з 1 липня по 10 жовтня) 1910 р. Музей на виставці презентував матеріали (карти, таблиці, світлини), які характеризували природні ресурси та умови Полтавщини. У павільйоні «Рільництво» було подано результати експериментів з використання органічних добрив. Висновки з цього питання, а також результати вирощування кукурудзи та «травосіяння» на Полтавській дослідній станції одержали на виставці високу оцінку. М. Ф. Ніколаєв читав лекції, проводив екскурсії по експозиції музею для слухачів організованих Полтавським сільськогосподарським товариством зимових курсів (1912–1914). Музейник першим на теренах Полтавщини висловив і відстоював ідею створення повітових сільськогосподарських музеїв, яка була ним запропонована на Губернській агрономічній нараді у листопаді 1913 р. Слід зазначити, що саме одним з усього інтелектуального загалу Полтавщини, він звернув увагу на згубні наслідки меліоративних робіт у долині р. Трубежа у зв'язку з її осушенням. Для цього він направив у район їх проведення свого брата, практиканта музею Валентина Ніколаєва. Короткий період (серпень 1914 – листопад 1915) М. Ф. Ніколаєв виконував обов'язки не тільки керівника музею, а й завідувача першого, створеного на теренах імперії ентомологічного бюро [4]. Це було пов'язано з тим, що його попередники Д. М. Бородин і М. В. Курдюмов пішли на фронт. На цій посаді М. Ф. Ніколаєв розгорнув активну діяльність, зокрема з важливих на той час питань боротьби з мишоподібними гризунами та збудниками хвороб дикорослих і культурних рослин. На основі матеріалів, визначених мікологом Дослідної станції Г. Є. Спангенберг-Спагоровим і М. Ф. Ніколаєвим було підготовлено додаток про діяльність ентомологічного бюро – «Огляд хвороб культурних і дикорослих рослин Полтавської губернії за 1914 рік». Як губернський земський ентомолог М. Ф. Ніколаєв брав участь в ентомологічних нарадах (Київ, вересень 1914; Харків, грудень 1914), де представляв Полтаву і виступив з цікавими доповідями [4].

Завідувачем музею у 1915–1923 роках був В. Ф. Ніколаєв – ботанік, фахівець у галузі рослинництва, кандидат біологічних наук. Ще практикантом, влітку 1914 р., він обстежував флору заболочених річок Трубежа і Супою в Переяславському повіті, де Полтавське губернське земство почало осушення боліт. Проведені дослідження були викладені у його дипломній роботі «Рослинність багнищ західної частини Полтавської губернії», яка була надрукована у щорічнику Полтавського народного природничого музею за 1916–1918 рр. У передмові до статті В. Ф. Ніколаєв зазначає: «У середині травня 1914 р. я одержав пропозицію від спеціаліста багнознавця П. В. Спесивцева з дорученням сільськогосподарського відділу П. Г. З. У.» [4]. Недарма П. В. Спесивцев у передмові до книги «Болотні ґрунти Полтавщини й організація їх дослідного вивчення» (1919) висловив щире подяку В. Ф. Ніколаєву за працю зі збору рослинного і ґрунтового матеріалу. Тоді було зібрано 717 аркушів гербарію приблизно 400 видів болотних, лучних та лісових рослин; 32 зразки торфу (моноліти) та 600 проб (в мішечках). Ці збори були передані до музею, але, на жаль, більша частина цієї колекції наразі втрачена.

Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського продовжує традиції, започатковані його першими завідувачами. Триває спільна робота музею і Дослідної станції. Свідченням цього стало урочисте відзначення 130-річчя Дослідного поля. До цієї вікопомної дати у музеї було влаштовано виставку «Історія сільськогосподарської науки в особистостях»; 150 років заснування Полтавського сільськогосподарського товариства (2015), з влаштуванням у музеї масштабної виставки «Полтавське сільськогосподарське товариство: діяльність у часовому вимірі», співорганізатором якої була Дослідна станція [5]. Тоді ж Полтавський краєзнавчий музей став колективним членом відновленої Громадської спілки «Полтавське товариство сільського господарства», яка є правонаступницею товариства. У жовтні 2018 р. відбулась Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні погляди на родючість чорноземів та інноваційні шляхи їх покращення», місцем проведення якої стала Полтавська сільськогосподарська дослідна станція. Активну участь у підготовці конференції та реекспозиції музею історії Дослідної станції, відкриття якого було пов'язане зі 130-ю річницею початку комплексного природничо-історичного дослідження Полтавської губернії експедицією В. В. Докучаєва, взяли науковці краєзнавчого музею. За їх сприяння рішенням Департаменту культури й туризму Полтавської облдержадміністрації Музею історії Полтавського дослідного поля було надано звання «Народний музей».

Плідна та багаторічна співпраця згаданих установ не переривається, вона продовжується і набуває нових форм та ознак. Адже творчість базується на невіддільних часові загальнолюдських цінностях, принципах і поняттях.

Список використаних джерел

1. Самородов В. М., Кигим С. Л. Полтавське сільськогосподарське товариство (1865–1920) : історія, звичаї, першопостаті / наук. ред. В. М. Самородов. Полтава: Дивосвіт, 2015. 160 с.
2. В. В. Докучаєв і Полтавщина: факти, документи, бібліографія / уклад.: Самородов В. М., Кигим С. Л.; наук. ред. К. М. Ситник. Полтава: Верстка, 2007. 184 с.
3. В. І. Вернадський і Полтавщина : факти, документи, бібліографія / уклад. Самородов В. М., Кигим С. Л.; наук. ред. К. М. Ситник. Полтава: Полтавський літератор, 2008. 260 с.
4. Самородов В. М., Кигим С. Л. Постаті природознавства та музейництва Полтавщини (XIX–XX ст.). Наук. ред. В. М. Самородов. Полтава: Дивосвіт, 2016. 144 с.
5. Халимон О., Кигим С., Чеботарьова Л. Каталог виставки «Полтавське сільськогосподарське товариство : діяльність у часовому вимірі» (до 150 річчя заснування). Полтавський краєзнавчий музей : зб. наук. статей. Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. Вип. XI. Полтава: Дивосвіт, 2016. С. 346–365.
6. Фесик К. Б. Висвітлення діяльності Полтавської державної сільськогосподарської дослідної станції імені М. І. Вавилова в Полтавському краєзнавчому музеї імені Василя Кричевського 130 років служіння науці : зб. наук. пр., присвяч. 130-річчю заснування Полтав. держ. с.-г. дослідної станції імені М. І. Вавилова. Полтава, 2014. С. 62–66.